

PINDŽARDIPE ZORNALIKANE
MARIPASKO THAJ DUKHAJPE
JEKHIPASKO E ROMNJENGO
BANGIPASA
BROŠURA

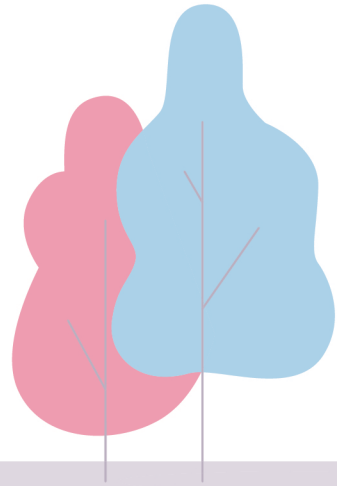

PINDŽARDIPE ZORNALIKANE MARIPASKO THAJ DUKHAJPE JEKHIPASKO E ROMNJENGO BANGIPASA

BROŠURA

Akaja Brošura čerdi si ko rami e projekteto „Vačara katar o zornalikane maripasko thaj diskriminacia romnjengo bangipasa” savo si finansirime kotar o Ministeriumo manušikane thaj minoritnikane hakajengo. O škiripe kale Brošurako si odgovornost organizacijako I MI Boke thaj ni mothol e gindipa palo Ministeriumo manušikane thaj minoritnikane hakajengo.

Pindžardipe zornalikane maripasko thaj dukhajpe
jekhipasko e romnjengo bangipasa

BROŠURA

Editoro:

Inicijativa ternengi bangipasa ki Boka (I MI Boke)

Stari grad br. 454, 85330 Kotor

+382 (0) 68 022 803

info@imiboke.me

<https://imiboke.me/>

E editorese:

Miroslava-Mima Ivanović

Autorka:

Ana Novaković-Kečina

Dizajno:

Darija Begić

Nakhipe:

Elvis Beriša

Štampako čher:

Studio Mouse

Tiražo:

1500 kom

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-819-13-2

COBISS.CG-ID 22544644

Romnja, čheja, thaj cikne čhora bangipasa si astarde mamuj **butdroma thaj intersekcijso diskriminacia**, golese kaj si rromnja thaj golese kaj silen bangipe, thaj akava sile uticaj pe lengo baripe, edukacia, bućardi, amalikano thaj ekonomsko statusi, thaj ćerdipe palo partnersko thaj familijake relacie thaj vi but aver.

Butdromengi diskriminacija prezentiril diskriminacia manušeske jase grupa manušenge golese kaj si duj ili majbut osnovora ane jekh vakti, diskriminacija pe personalno karakteristike (**save naj ulavde**).

Misal

E romnja bangipasa katar o ruralno than astardon mamuj vi aver pobut predrasude thaj stereotipija katar e romnja save najlen bangipe kana trubun te džan ko ginekologo, so mothol kaj si diskriminacia po osnovo savo polo si. Majbut, vi kova cikno numero ginekološko ambulatengo ke save maka džana von naj lenđe pristupačno, so mothol kaj si diskriminacia po osnovo e banhopasko. Golese si e romnja katar o ruralno than butdroma diskriminime ano resipe hakajengo ko arakhadipe pire reproduktivno sastipe.

Intersekcijsko diskriminacia si diskriminacia savi avol **po osnovo duj jase majbut personalno peravipe jase karakteristike ke jekh vakti**, ama save si ano kava slućaji maškar peste phande pe kova naćin kaj **naćin te aven ulavde**.

Misal

Po agor 2021. beršeste sasa 38% majbut bibučako romnja bangipasa kataar e bibučako murša bangipasa. O sebepo golese si o polo ama agja vi o bangipe kale romnjengo ali bidžanglo si ano savo kotor si dikriminacia polose a pe savo si diskriminacia po osnovo e bangipaso. Akala duj diskriminacie si biulavde thaj jekh avera čeren te avol vi majbari.

Romnja, čheja, thaj cikne čhora bangipasa **maj sigate arakhadon mamuj e zornalikane maripasko jase zlostavljanje** ane relacia e romnjenca, čhorenca bi bangipasko. Disave studie mothon kaj e romnja bangipasa silen majbaro šajipe te arakhadon mamuj e zornalikane maripasko katar piro partneri ani relacia e romnjendar bi bangipasko.

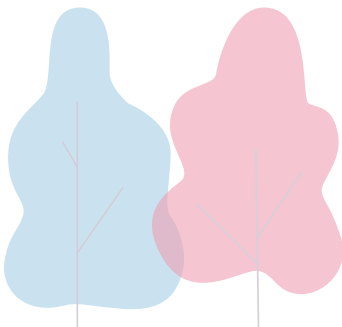
E romnja bangipasa savende si trubujutne o pomožipe ane sarsaveđivusutne aktivitetija sar kaj si o najipe jase o hape-dindipe šajin te aven ano **majbaro opasnost katar o zornalipe** golese kaj si **fizičko thaj mentalno dukhavne** majbut thaj šajin te aven len but averčhandutne manuš/na save pomožin len.

Lengere roma jase romnja si kola save marenlen zorasa thaj maltretirine e romnjen bangipasa, numaj kola šajin te oven vi e **džene familijače, čherese, o njegovatelji/ka jase peronalno asistenti/ka.**

Naj lokhe te ikala o zornalikano maripe, ama pe amende si te maaamen mamuj leste, sarsavo pe piro drom.

E zornalikano maripese trubu te interesinelpe savko, vov ramisarol o amalipe saveste živina thaj šaj desilpe savkonese.

Zornalikano maripe naj „privatno familijako pučipe“- vov si amalikano problemi thaj odgovornost sarine amendar.

ZORNALIKANO MARIPASKO DŽUTO

Fizičko zornalipe – Sarsavo zornalikano ponašanje fizičko maripasa thaj direktno jase indirektno aktiviteti savo šajil te anol fizičko dukhavipe jase te ugrozil o životu, integriteto jase o sastipe čhejengo, čhorengo thaj romnjengo bangipasa. But sigate javilpe vi ane aver ramore zornalipasko save ka mothalen angle.

Involviril: Čalajpe palmasa, ispidipe, čalajpe, užardipe, čhungaripe, čhudipe, šutiripe, crdipe balengo, tasajpe pajesa, tasardipe, phabardipe, čhindipe, danenca hajpe, phandljipe, phandipe andre, čhinadipe hapesko thaj pajesko, dindipe psihoaktivno supstance jase bitrubujutni terapija...

Psihičko jase emocionalno zornalipe – Sarsavo ponašanje ko interneto jase live, savo (direktno jase indirektno) šajil te andol ko hačardipe peronalno bisiguripe jase psihičko dukh thaj andipe đi ko rumisardipe psihičko sastipe thaj emocionalno ravnoteža čhorengi, romnjengi bangipasa. Sigate si karakteristično ko agor ko zornalikane relacie angle kova te aven aver oblikora zornalipasko.

Involviril: : Pretnje, teljarnipe, prasajpe, darajpe, emotivno ucenipe, phandipe, bimuklipe te dikhol thaj te avol informirime, kontrolipe vačaripasko aver manušenca, but droma ngrojipe o ponašanje thaj vačaripe...

Vačaripasko zornalipe – Sarsvo ponašanje ko interneto jase ki java, dukhavipe thaj ladžavipe laforenca, dukhavipe, savo anol đi ko mentalno sastipasko thaj integriteto čhorengo thaj romnjengo bangipasa. But sigate kote si vi aver zornalipe sar kaj si psihičko thaj emocionalno.

Involviril: Dukhavipe phare thaj džungale laforenca, vačaripe zoresa thaj holjimasa, akušipe, akhardipe džungale alavenca, kritikujipe, kaznipe mamuj aver manuša, prasajpe sebepi sar izgledil thaj savo ličnost sila, andipe odlukengo thaj dendipe godipa pe čiro than...

Seksualno zornalipe – Sarsavo ponašanje ko interneto jase ki java, savo involviril bilo safar seksualno aktiviteti bimanglo thaj zorasa, seksualno uznemiripe jase napadi po trupi e čhorako thaj romnjako bangipasa. So izazivil vi fizičko thaj emocionalno dukhajpe. Okova savo čerol seksualno zornalikanipe šajil te koristil i zor, prijetne thaj darajdipe jase te zloupotrebil e persona savi naj ano stanje te dol pherđi informacia palo

seksualno odnos. Seksualno zornalipe érdol vi mařkar e manuša save pindžardon, agja vi ani familija, ano prandipe thaj ani partnersko veza.

Involviril: Zordeipe, pokuřaj resipasko bimanglo seksualno kontakti, bimanglo zadipe, seksistiĉko komentarisipe, seksualno uznemiripe, biĉaldipe privatno fotografijengo thaj videjengo, bimangle dukhavipe ko seksualno odnosi, dukhavipe e genitalijenge, bimanglo diklipe porno-grafija, zoresa érdipe seksuano odnos bi kontracepcijaske...

Ekonomsko zornalipe – Sarsavo ponařanje ano internet jase ki java, savo resipe s te ĉinadon e love, aĉhadipe te érol buĉi, biřajipe te avol la ĉer pe lako alav, love jase nasledstvo ĉhorenge, romnjenge bangipasa. Ekonomsko zornalipe majsigate anol ĉi ko phandipe romnjako, rumipe lako arakhadimasko thaj éripe te haĉarolpe sar zavisno. Kova savo uĉarol e romnja pe piri kontrola kova érol agja kaj ni dol la řajipe te avol la laĉe finansije thaj laĉi buĉi, thaj kova si but droma o sebeso sose e romnja bangipasa ni iklen katar i familia savi si zornalikani.

Involviril: Kontrolipe e finansijengo thaj lovengo, ĉinandipe e lo-venĉe te avol la egzistencija, bidejipe řajipe te avol la buĉi, lendipe e zaradako, kaznipe lovenca, bidendipe ke bankaĉe raĉunora bankaĉe thaj kartiĉe, ĉhutipe de vazdol krediti...

Pasivno zornalipe – Sarsavo ponařanje thaj aktiviteti ande save biĉerdipe, jase ucenipe te érdol nesavo řajil te anol ĉi ko direktno jase indirektno fiziĉko jase psihiĉko řteta.

Zanemaripe thaj zapostavipe si oblikora pasivno zornalipasko thaj ĉesto podrazumil biadekvatno arakhadipe, ko sastipe, higiena thaj dikhipe, sar vi zanemaripe, thaj zapostavipe peronalno, liĉno, ĉherese thaj socijalno trubujpe ĉhorendĉe jase romnjendĉe bangipasa. **Emocionalno zanemaripe** prezentil ĉinandipe dikhipe thaj paĉivalipe.

Involviril: bidejipe hapesko thaj pajesko, bisama, biadekvatno hurardipe, bisastipe, ignoripe, biuvařipe goĉipasko, ĉhutipe te haĉardol ladřavipe thaj dořalipe, biinvoliripe ane familijaĉe thaj amalipako dživ-dipe...

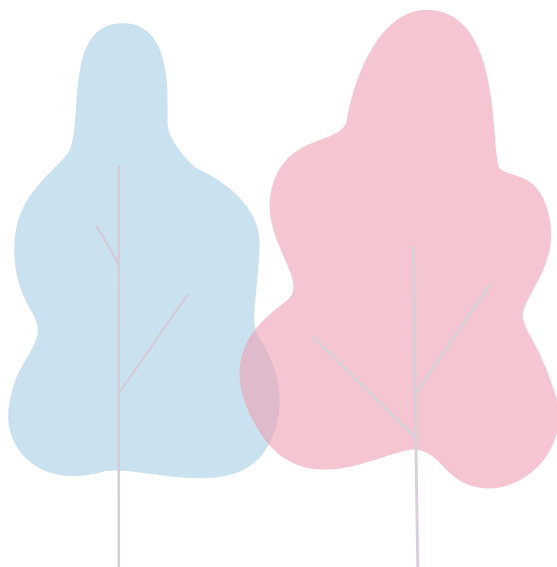
Izolacia thaj kontrolipe – Akala si oblikora zornalipasko ko interneto jase ki java, save but sigate, ko agor ko partnersko dživdipe, dikholpe sar kaskandipe thaj baro kamlipe thaj gajljelimo, savo ko vakti bajravol ani relacia savi aĉhavol thaj kontrolil o phiripe, kontaktora, ponařanje, thaj po cara hasardon familijaĉe vi amalipaske veze save si vařno te den dumo thaj zor te iklen katar e zornalipaske relacie.

Tradipe thaj phirdipe palal – kava ponašipe dikhlol ko interneto jase java, savo karakteristično si kaj tradol palal thaj phirol vi kontaktiril pala nesavi bi lako mangipe. Andol či ko darajpe, garadipe, bišajipe normalno dživdipasko ko personalno, profesionalno, thaj socijalno niveli. Palal phirdino/ni šaj aven vi pindžarde vi bipindžarde manuša.

Darajpe – Obliko zornalipasko ano interneto jase ani java, savo sar vi o psihičko zornalipe uznemiril thaj rumil mentalno sastipe, hađrdipe sigurimasko thaj blagostanje savo anol e čhoren thaj romnjen bangipasa te aven ano konstantno darajpe kaj kova sosa daravenlen ka ćerdolpe em ćaće. Tru te dikha len sar but ozbiljno thaj te prijavisara len ke institucie.

Zornalipe ano interneti – Sarsavo ponašanje savo involviril računarsko sistemi thaj izazivil, daradipe marimasa, savo rezultiril fizičko, seksualno, psihičko jase ekonomsko dukhajmasa jase rovljarimasa ke pojedincora.

Involviril: Bidendo bićhaldipe, ćhutipe thaj dindipe e fotografi-jengo dukhavnego thaj ćerdipe manipulacijako kole fotografijenca jase khaj aver privatno sadržajenca, ćhutipe pi upotreba vaćaripe bikamlipasko thaj zornalipasko, uspostavipe odnosi paćivimasko thaj emocionalno phadipe ko res te iskoristilpe ane seksualno thaj/jase finansijsko potrebe, hohavno prezentiripe thaj bićhalipe bilaće poruke averenđe ano avreso alav, bićhaldipe dar jase aver sadržaji savo dukhavol o ličnost e dukhav-nako, ćorajpe thaj istharnipe lozinkenge pale e-mail jase nickname ano ćeto...

VADŽI AVER SPECIFIČNO OBLIKORA ZORNALIPASKO PE ROMNJA BANGIPASA

Garajdipe jase izolacia romnjengo, čhorengo, jase cikne čhijenge bangipasa, daradipe personake svi si zornalikani kaj ka atakuinelen thaj ka mukolen korkori bi pomožipe, darajpe kaj ka avol zoresa, namjerno darajpe (ni ka dol o hape, sastaripe...), socijalno izolacia thaj bidendipe e posetenge, bidendipe o kontakto čhavorenca thaj darajpe čhavorenca, garajpe pale informacij pe save silen čačipe, teljaripe o sebepo lenđe phiripasko, vačarijmasko, dikipasko thaj prasajdipe golese maškar aver manuša, namjerno thaj džungale interpretiripe lenđe običajenge thaj navikende, postupirisaripe lenca sar te aven čhavore, namjerno vačaripe lenca katar o meripe jase nasvalipe, biredovno hajpe thaj pijpe, bilači personalno higijena, hurardipe bilače ko nesavo vakti, biredovno phiripe ke doktora, pogrešno čindipe e draborengo, ignoripe lenđe žalbenge thaj potrebenge, čorajpe lovengo, bičindipe lenđe čherenge pi lengo pučimasko, zloupotrebipe punomočesko, putardipe poštako bi lenđe džanglimasko jase kamlipasko, potpisipe lilengo bi lenđe džanglipe thaj dendipe, zoresa bešardipe ano kreveti jase ane kolica, garardipe lenđe pomagala savenca pomožinpe te phiren, muklipe ano bipindžardo than jase tereno kastar naštin korkori te irinpe, namjerno dendipe bilače uputstva, butmjerno dendipe draborengo jase bidendipe drabarengo, Zloupotrebipe lenđe lovengo, vastardipe lenđe lovenca, bimanglipe te tumačin lenđi čhib znakorenca jase bilače tumačipe, durardipe pomagala, uspostavime „online partnersko veza” kaj te resen finansijsko jase seksualno iskoriščavanje...

Zornalipe si but oblikora thaj gati nikhajdrom ninaj korkore jekh, a ninaj loche te pindžaralen. Ako najsan sigurno kaj khaj jekh cekni čhaj, čhori jase romnji bangipasa trpil zornalipe jase najsan sigurno da li san tu mamuj o zornalipe ko angle informacije si disave smjernice save šajin te pomožin tut ano rodljaripe dževapengo pe kova pućipe.

ZNAKORA KAJ NAKHAVEN O ZORNALIPE:

- Ninaj kokmunikacija thaj kontakti e amalenca jase familijasa
- Bixošame bazikane dživdipaske trubujpe save silen uticaj ano sstipe thaj arakhadipe
- Bokx, bokxalo, biorijentisimo jase zbunime
- Dikhe čalade thaj dukhavde thana ano trupi
- Hurarde melalje, pharade, jase ratesa meljarde šeja
- Biobjasnime fizičko dukhadipe
- Znakora dukhadimaće andralune organengo, sar kaj si o ačhadipe katar o muj

SAR TE PINDŽARE DA LI NAKHAVE O ZORNALIPE? PUĆ KORKORI TUT:

- Haćaravman li but zavisno thaj telalutne?
- Haćarav li dar?
- Haćaravman li sar bespomoćno thaj slabo?
- Sar haćarav man palal kova so šaj te avol zornalipe?
- Siman li fizičko jase khaj aver pharipe (save naj pindžarde medicinsko sebepo)?
- So bi vaćaresa dikase kaj kamela te arakhadol ande ćiri situacia?

Sasto partnersko, a vi aver odnos si kana si **jekhutnipe, paćavipe, arakhipen, poštovipe, bizavisipe, mukhlarnipe**, a zornalikano zasnujilpe ani **kontrola, bićaćipe, fizičko, psihičko, seksualno, verbalno zornalipe, bipoštovipe, darardimasa, seksualno zornalipasa, zavisnosti, bipaćajmako, dar** thaj sarsavestar sostar haćaretut bilaće thaj bisasti.

Cikne éheja, čhora thaj romnja bangipasa save nakhen mamuj o zornalipe **godinen so von si došale zornalipaće**, kaj izazivisarde o zornalipe thaj kaj zaslužisarde kova so érdolpe lenđe, kaj trubun te aven zahvalno pe sah po than kaj roden lačhipe thaj ni mangel te phanen po muj, kaj sigurno egzistiril khaj sebepo kofar ponašanje, kaj o zornalnikano naštil te kontrolil piro ponašanje, kaj kova érol katar o kamlipe, kotar o čhidipe, phare naravi, kaj o zornalikanipe ni ka ponovilpe jase kaj o zornalikanipe ni ka baravol, kaj honik aver ni maka trpinen ljen golese kaj si „kofar safar si“ thaj but aver sebepora ande save si ubjedime katar e zornalnikanesi rig, a save érdile lengo način godinipasko thaj mehanizmo dživdipasko ane kola situacie.

BARODŽANGLIPE SI TE DŽANE:

- Najsan jekhutni thaj najsan korkori
- Najsan došalji kaj nakhave ko zornalipe
- O zornalnikano si odgovorno palo o zornalipe
- Ni trubul te haćare lađavipe te vaćare golestar thaj te rode pomožipe
- So godi te vaćardan jase te érdan ni zaslužisardan te avol nekas zornalnikano pe tute
  - Khonik najle čaćipe te dukhavoltut
  - Zornalnikano šajil te avol sarsavo
  - Zornalikanipe si sikavdo thaj namjerno losardo ponašanje
  - Zornalnikanipe ni ka nakhol korkori pestar ama šaj te aćhavolpe
  - Ni zaslužisare te haćaretut bilaće avreko sebepo
  - Tu mol but thaj zaslužisare te dživdine ano miro
  - Tu majlaće pindžare e stuacia ande savi dživdisare, ov iskreno prekal tute
    - Baxtarisar korkori pese ande sarsavo cikno phird savo phire tuće

---

SO TE ÉERE KANA SAN KO ZORNALNIPE?

Obavezno te rode pomožipe thaj te prijavi kova!

KAJ TE PRIJAVI ZORNALIPE ANI CRNA GORA?

- Uprava policijaći – **122**
- SOS pale viktime zornalipasa ani familia (non-stop) – **080 111 111**
- Arakhadujino manušenje hakajengo thaj tromanipe – **020 225 395**
- Inicijativa ternngi bangipasa ki Boka – I MI Boke (10-20h)
069 504 974 i 068 022 805
- Romnjengo arakhadimaso čher SOS telefono (non-stop) – **069 013 321**
- Centro romnjenge hakajengo (9-17h bućarne đivesenge)
020 664 193 i 067 166 800
- Crnogorako romnjengo lobi (non-stop) – **20 250 750 i 020 116 666**
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Podgorica (non-stop) – **020 232 254 i 067 805 297**
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Berane
068 659 960
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Bijelo Polje – **067 980 072**
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Plav
068 450 452
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Rožaje
068 851 095
- SOS telefono romnjende thaj čhavorende viktime roznalipasa Ulcinj
067 501 950
- Otvoreni Centar Bona Fide Pljevlja – **068 450 140**
- Centar za romske inicijative (non-stop) – **067 104 700**
- Hitno akhardipe thaj e pozivora (Uprava policije, Hitno pomožipe thaj Jaghaći služba) – **112**

ISBN 978-9940-619-13-2

Akaja Brošura čerdi si ko rami e projekteto „Vačara katar o zornalikane maripasko thaj diskriminacia romnjengo bangipasa” savo si finansirime kotar o Ministeriumo manuškane thaj minoritnikane hakajengo. O škiripe kale Brošurako si odgovornost organizacijako I MI Boke thaj ni mothol e gindipa palo Ministeriumo manuškane thaj minoritnikane hakajengo.